

OD STVARNE PROLAZNOSTI DO MUZEALNE TRAJNOSTI

Efemerida kao čuvar pamćenja i računalna tehnologija kao muzeografsko pomagalo

Osvrt na izložbu "Zvonimir Faist, Diktati vremena", održanu u Muzeju grada Zagreba, 2003.

IM 34 (3-4) 2003.
TEMA BROJA
TOPIC OF THIS VOLUME

NIKOLA ALBANEŽE □ Zagreb

Muzejske izložbe kompleksan su sustav prezentacije koji se može protumačiti kao specifičan predodžbeni jezik (za razliku od verbalnoga jezika). Svojstva koja posjeduje takav jezik muzejskih izložbi - a riječ je, dakako, o simboličkoj komunikaciji i naracijskoj kontekstualizaciji izložaka - čini ih različitim od drugih vizualnih, preciznijih predmetnih izlaganja koja susrećemo posvuda, od trgovačkih izloga i sajmova do raznovrsnih izlagačkih prikazivanja grupa objekata (slika, knjiga, predmeta) prikupljenih prema određenim, više ili manje proizvoljnim kriterijima. Nažalost, zbog nedorečenosti odnosno nedostatnog razumijevanja zahtjeva i odlika muzejskih izložbi, nerijetko i izložbe organizirane u muzejskim ustanovama zaostaju ili se zadržavaju na nižoj razini izložbenog jezika te takve nemušte ne dosežu zadovoljavajuću kvalitetu muzejske vrijednosti. Izložba koja može poslužiti primjerom razrađenoga muzeološkog istraživanja koje se ogleda i u njezinu komunikacijskom dijelu (prezentaciji) jest izložba Zvonimir Faist, *Diktati vremena*, održana u Muzeju grada Zagreba od listopada do prosinca 2003. godine.

No prije nego pobliže analiziramo izložbu, valja obratiti pozornost na same izložke koji čine njezinu materijalnu osnovicu što sadržava značenja ili, preciznije, *prenosi različite poruke i iskazuje različite informacije o sebi i okolini*.¹ Podnaslov izložbe otkriva nam kako je riječ o *plakativima od kasnih 1930-ih do ranih 1960-ih*. Među proizvodima naše civilizacije - proizvodima čija se količina još uvijek eksplozivno brzo povećava i koji čine

naš sve brže promjenljivi okoliš - sve je veći broj onih kratkotrajnih, dapače i jednokratnih, zbog čega je Alvin Toffler ustvrdio kako su *ljudski odnosi prema stvarima sve privremeniji* te se, usput rečeno, psihološki gledano, zbog takvog *skraćivanja odnosa sa stvarima ubrzava naš tempo života*.² Čak i u takvoj konkurenciji plakat bi mogao biti oglednim primjerom efemernosti. Izdvojiti takav predmet iz ciklusa "upotrijebi i baci", sačuvati ga nakon što mu je funkcija oglašavanja istekla, znači uočiti i neke druge vrijednosti koje obuhvaćamo muzeološkom sintagmom "čuvanje pamćenja"³, znači projicirati njegovu relevantnost u budućnost.

Dakako, kao što je i spomenuto u tekstu kataloga, odavno je zapažena specifična narav i vrijednost plaka-

sl.1. Ulaz na izložbu "Zvonimir Faist, Diktati vremena", Muzej grada Zagreba, 2003.

sl.2. "Rekonstrukcija" Kina Europe, prema fotografiji iz 1932.

sl.3. Uz izloženi pribor kojim se koristio gospodin Zvonimir Faist, autor likovnog oblikovanja izložbe Željko Kovačić kreativno je interpretirao njegov atelier naglašavajući pri tome tehniku kojom se koristio.

1 Maroević, Ivo. *Uvod u muzeologiju* // Zagreb, 1993., str. 125.

2 Toffler, Alvin. *Šok budućnosti* // Rijeka, 1975., str. 48.

3 Waidacher, Friedrich. *Muzeologija kao znanstvena disciplina i njena primjena u svakodnevnom radu* // Informatica Museologica 1988, 3-4, str. 79.

sl.4. Izložba "Zvonimir Faist, Diktati vremena", Muzej grada Zagreba, 2003. godine.

ta kao svjedočanstva i dokumenta života i umjetnosti u vremenu.⁴ Očito su plakati egzemplarni obrazac predmeta ispunjenih kulturološkim značenjem koji nam pružaju informaciju o društvu u kojemu su stvoreni, također i o široj kulturnoj situaciji, a zanimljivi su samo ako ih možemo pročitati.⁵ Strogo govoreći, svaki predmet može, ako je dobro proučen i popraćen dokumentacijom, prenijeti informacije o prostoru i vremenu iz kojega je preuzet, ali ipak nisu svi predmeti jednako reprezentativni. Plakat to svakako jest. Njegova reprezentativnost pogotovo dolazi do izraza kada se plakati stave u kontekst koji osvjetljava njihova značenja. Kritički odabir i interpretacija postaju ključni faktor u kreaciji kulturne zbilje (ili metastvarnosti⁶) kakva se stvara unutar muzejske izložbe. Tek postupkom muzealizacije, obrađenom artefaktu (dokumentiranom i prezentiranom) moguće je pridati svu složenost povijesnog dokumenta i estetski ga revalorizirati. U konkretnom slučaju, kako ističe autorica izložbene koncepcije Željka Kolveshi, svjesna prevrednovanja predmeta u postupku stručne muzealizacije, izložba *Diktati vremena* ima karakter umjetničke izložbe⁷ i prezentira Zvonimira Faista kao umjetnika, slikara koji se isključivo opredijelio za rad na polju oblikovanja plakata i ostalog grafičko-propagandnog materijala, ali istodobno naglašava povijesnost (kulturološku dokumentarnost) jer se autor pojavljuje u ulozi svjedoka vremena (naravno, putem plakata - nap. a.) koji je stvarao prema diktatu vremena.⁷

Budući da se u muzeološkoj teoriji diskurzivnost razmatra kao bit same izložbene ideje⁸ - jer je za muzej-

sku izložbu ključno da ona ne samo što prikazuje nešto, nego i govori, objašnjava, tumači⁹ - opravdano je ako značajke dokumentarnosti, odnosno likovnog oblikovanja pokušamo prenijeti u muzealno-retoričke figure radi lingvističke interpretacije muzealija. Učinimo li to, odmah zapažamo kako se u tim objektima stapaju metafora (jer je kategorija alegoričnosti odnosno estetike imanentna svakome umjetničkom djelu) i sinegdoha (jer svaki izložak postaje dio cjeline, predstavnik određenoga kulturno-povijesnog razdoblja). Upravo fina ravnoteža u predočivanju obaju svojstava posjetiteljima izložbe, provedena u cijeloj izložbenoj narativnoj perspektivi koja je dodatno osnažena pratećim oblikovanjem (rekonstrukcija zida, autorova radionica) te djelomičnim prepuštanjem pripovjedačke uloge Zvonimiru Feistu (govorena povijest), glavna je zasluga kustosa.

Još je jedan aspekt izložbe nadasve zanimljiv. Riječ je o primjeni računalne tehnologije kojom se posljednjih godina i u nas sve više upotpunjuje cjelokupan muzejski rad i, uže gledano, izložbena djelatnost. Muzej grada Zagreba dosljedno primjenjuje računalnu tehnologiju u tu svrhu, pa su tako *Diktati vremena* već deseta izložba MGZ-a u posljednje četiri godine koju prate kompjutorske instalacije s dodatnim interpretativnim sadržajima integriranim sa sadržajem izložbe.¹⁰ Muzeji su oduvijek bili otvoreni za tehnološke novosti i unosili ih u svoj popis muzeoloških pomagala. (Istina, ne svi muzeji jer je konzervativnost što se očituje u neprihvatanju novoga u nekim primjerima potpuno opravdana.) Mogućnosti što ih računalna tehnologija

4 Marx, Roger (1899.), navedeno u katalogu *Diktati vremena*, str. 22

5 Miller-Keller, Andrea (1989.), navedeno u Bal, Mieke. *The Discourse of the Museum // Thinking about Exhibitions*, London, 1996., str. 206.

6 Waidacher, Friedrich, navedeni rad, str. 84.

7 Katalog *Diktati vremena*, str. 10.

8 Bal, Mieke, navedeni rad

9 Waidacher, Friedrich, navedeni rad, str. 84.

ima u izložbenoj djelatnosti doista su goleme i širokog spektra. Međutim, za kvalitetu ostvarenoga presudno je kako je tehnologija primijenjena, kako je iskorištena u funkciji izložbe, a ne smije biti upotreba koja samo pokazuje što se sve može napraviti. Doživljaj autentičnih predmeta tek je djelomično zamjenjiv digitalnim uradcima, a uistinu je nenadomjestiv. Na izložbi *Diktati vremena* "digitalni slikopis i zvukopis" nije samo prateća dopuna, privjesak izložbe, ali nije ni nametljivo i pretjerano iskorišten. Zapravo je interpoliran u cijeli projekt kao njegov sastavni dio, odnosno, kako kaže autorica izložbe, *važan segment čine računalne instalacije*. U tom je smislu ispravno zapažanje suradnice na projektu Maje Šojat-Bikić kada tvrdi da *računalo treba promatrati kao komplementaran, a ne alternativan način omogućavanja informacija posjetitelju*.¹¹ (Želim samo napomenuti kako i muzejska izložba, a ne samo multimedija, na različite načine omogućuje *poredbe, dodatnu interpretaciju i rekontekstualizaciju*.) U konkretnom je primjeru multimedijaska instalacija triput uključena, upravo utkana u komunikacijsko izložbeno oblikovanje. Na dva mjesta - a riječ je o prezentaciji *Kina Europe* i *Narodnog magazina* - posjetitelj se može upoznati s autorom putem audiovizualnog zapisa, odnosno s njegovim oblikovanjem ambalaže za različite proizvode, dok je instalacija *Faist u digitalnom slikopisu i zvukopisu* interaktivno dizajnirana i pruža obilje podataka o filmovima za koje je autor radio plakate. Gotovo je suvišno i isticati da je iza izložbe ostao katalog i u digitalnom obliku. Ne tek kao dokument odnosno digitalni zapis izložbe, već kao dobro dizajnirani cjeloviti proizvod koji se koristi prednostima tog medija.

Primljeno: 3. kolovoza 2004.

FROM THE TRANSIENCE OF REALITY TO THE PERMANENCE OF MUSEALITY

The exhibition *Zvonimir Faist, Dictates of the Time - Posters from the Late 1930s to the Early 1960s* was held at the end of 2003 at the Zagreb City Museum. As a result of the research of the authoress of the exhibition, Željka Kolveshi, museum advisor at the Zagreb City Museum, after a long period the public was given the opportunity of discovering the work and the name of Zvonimir Faist, who was known

sl.5. Izložba "Zvonimir Faist, Diktati vremena", Muzej grada Zagreba, 2003. godine.

sl.6. Instalacija koja je izvedena kao karusel prikazuje prototipove shvaćanja društvene uloge žena. Portreti žena preuzeti su sa plakata Zvonimira Faista.

only to rare experts in the field of the history of modern posters. The authoress of the exhibition and the editor of the catalogue, Željka Kolveshi, also wrote five articles in the catalogue dealing with the following: about Zvonimir Faist's posters within the framework of Croatian applied graphic design as well as with respect to the cultural and historical context of the time, as well as an article that brings information about exhibitions in which posters were exhibited and an exhaustive catalogue of exhibited posters. The author of this review, Nikola Albaneže, stresses the exhibition as an example of a systematic museological study that is also reflected in its aspect of communication (presentation).

Critical selection and interpretation have become a key factor in the creation of this museum exhibition in order to have the process of musealisation give the treated (documented and presented) artefact all the complexity of a historical document and enable its aesthetic assessment. In this concrete situation, as is stressed by the authoress of the exhibition concept Željka Kolveshi, aware of the reassessment of objects in the process of professional musealisation, the exhibition *Dictates of Time* on the one hand has *the character of and art exhibition and presents Zvonimir Faist as an artist, a painter who has exclusively devoted himself to work in the field of poster design and the design of other printed promotional material*, while on the other stressing the historical aspect (culturological documentation) since *the author appears as a witness of a time (naturally, through posters - author's note) who created his work according to the dictates of time*.

There is another very interesting aspect to this exhibition. This is reflected in the use of computer technology. The Zagreb City Museum uses computer technology in a consistent manner, so that the *Dictates of Time* is already the tenth exhibition in the past four years that is accompanied by computer installations with additional interpretive contents integrated into the contents of the exhibition.

¹⁰ Katalog *Diktati vremena*, str. 16.

¹¹ Isto.